

УДК 82.091 – 146.2

М 26

Мар'яна МАРКОВА

**СИНТЕЗ ФІЛОСОФІЇ Й ЛІТЕРАТУРИ
У ТВОРЧОСТІ Ф.В.Й. ШЕЛЛІНГА
(компаративістичне потрактування проблеми)**

Стаття розглядає проблему взаємодії філософського та літературного компонентів творчої спадщини Ф.В.Й. Шеллінга. У ній стверджено, що у своїй філософській діяльності мислитель широко використовував засоби і прийоми художньої творчості, а також створив низку літературних текстів, у яких в образній формі виклав окремі положення власних філософських концепцій.

Ключові слова: література, поезія, романтизм, синтез, Ф.В.Й. Шеллінг, філософія.

Постановка проблеми. Серед шанувальників і дослідників культурної епохи романтизму Ф.В.Й. Шеллінг добре знаний як один із її фундаторів, філософ та естетик. Основні аспекти його теоретичних праць ґрунтовно висвітлювали такі авторитетні вчені, як М. Бур [2], А. Гулига [7; 8], Г. Іррліц [2], З. Каменський [10; 11], В. Лазарєв [12] та молоді дослідники, зокрема М. Паласюка [17]. Водночас сучасна українська наука майже не розглядала факту, що цей глибокий мислитель був також і талановитим літератором, а це суттєво збіднює наші уявлення про особистість головного ідеолога німецького романтизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць, у яких започатковано вивчення зазначеної проблеми, виокремимо передусім дослідження російського вченого А. Гулиги, котрий, хоча й побіжно, торкається питання літературних спроб філософа [6; 8]. Варто також відзначити змістові коментарі О. Михайлова до чотирьох поезій Ф.В.Й. Шеллінга, перекладених російською мовою

В. Мікушевичем й опублікованих як своєрідний додаток до книги Бонавентури “Нічні чування” [15]. Серед праць західних учених, у яких актуалізовано проблему художнього доробку Ф.В.Й. Шеллінга, назвемо статтю Л. Вайсберг [22], уміщену в науковому збірнику “Гете та епоха романтизму”, а також монографію Дж. Адлера “Естетика магнетизму: наука, філософія та поезія в діалозі між Гете і Шеллінгом” [21], у котрих згадано історію написання мислителем поетичного уривка “Die starre Brust der Erde liegt verschloßen...”.

Зважаючи на цілковиту відсутність у вітчизняному літературознавстві наукових праць, присвячених проблемі художньої творчості Ф.В.Й. Шеллінга, ми прагнемо у цій розвідці зосередити основну увагу саме на цьому аспекті діяльності німецького романтика, розкрити основні лінії взаємодії філософії та літератури в його доробку й довести, що його спадок можна вважати наочним прикладом реалізації романтичного ідеалу “універсальної” творчості.

Як відомо, через прагнення романтиків до всеохопності світу, синтезування різного роду інтелектуально-практичних діяльностей літературознавці традиційно називають романтизм “енциклопедичним”, “синтетичним”, “універсальним” напрямом. Утілюючись не лише в літературі, але й у філософії, природознавстві, історії, економіці, психології, медицині, він реалізовувався у них не менш широко та багатогранно, ніж у мистецтві. Об’єднавши під своїми гаслами найрізноманітніші галузі людської активності, романтичний рух одночасно забезпечив їхню плідну взаємодію. У Німеччині, за влучним висловом Н. Берковського, “фізики й геологи дружили з поетами, пізніше почалася дружба з музикантами, живописцями, біологами, істориками, медиками” [1, 19]. Відомий український літературознавець Д. Наливайко зазначає: “В основі романтизму – глибинний і потужний духовний рух, спільні світоглядні структури, принципи й моделі мислення, які поширювалися на різні сфери духовно-практичної діяльності людини. Цим пояснюється активний зв’язок і взаємодія названих сфер, зокрема літературного романтизму не тільки з музикальним чи живописним, а й з філософським та історіографічним” [16, 9].

Уважають, що найпотужніше в добу романтизму “співпрацювали” література, передусім поезія, та філософія. Німецький дослідник В. Віндельбанд стверджував, що зближення між ними розпочалося у XVIII ст. Протягом цього століття поезія та філософ-

ська наука ще, так би мовити, перебували у взаємному пошуку, а вже в часи романтизму “находят друг друга в общении с ранее неизвестной интенсивностью и интимностью” [3, 9] [з метою уникнення помилок при подвійному перекладі, тут і далі цитати з чужомовних джерел, перекладених російською мовою, подаємо у російськомовному варіанті]. Узаємодія між ними найбільш плідною була у ранній період розвитку романтичного руху, особливо це стосується творчості представників так званого “енського гуртка”, до якого входив і Ф.В.Й. Шеллінг. Зазначимо, що це об’єднання згуртувало митців і вчених із найрізноманітнішими зацікавленнями та поглядами: братів Ф. та А.В. Шлегелів, філологів і теоретиків мистецтва; поетів і літературних критиків Л. Тіка та В. Вакенродера; натурфілософа, письменника, геолога й математика Новаліса; теолога Ф. Шляєрмахера; фізиків К. Риттера та Г. Стеффенса. Плідне спілкування між представниками різноманітних інтелектуальних сфер у гуртку сприяло виробленню показової тенденції до широти охоплення дійсності їхньою творчістю. Філософія в цьому процесі відіграла чи не найважливішу роль. Дехто з енців, як, скажімо, Новаліс і Ф. Шлегель, спеціально ґрунтовно й усебічно вивчав її, інші цікавилися окремими філософськими проблемами, які відповідали їхнім внутрішнім інтересам і потребам.

У літературознавчій науці непересічну зацікавленість німецьких романтиків філософією прийнято пояснювати своєрідними суспільно-історичними умовами, на фоні котрих формувалася та розвивався німецький романтичний рух. Як відомо, на кінець XVIII – початок XIX ст. Німеччина перебувала в складному економічному та політичному становищі. Її територія була поділена на більш, ніж 300 дрібних князівств. Феодальний характер ведення господарства в них стримував розвиток економіки. У цей період зовнішнє життя німців було надзвичайно злиденним, а от піднесення духовної діяльності представників інтелектуальної та мистецької еліти чи не найпотужнішим. Учені так пояснюють цей феномен: “так как в сфере общественной жизни не было для их деятельности ни предмета, ни арены свободного развития, эта деятельность обратилась со всей своей интенсивностью вовнутрь” [3, 9]. Філософія та поезія стали за таких обставин найважливішими складниками внутрішнього життя німецької інтелігенції.

Духовне життя раннях німецьких романтиків характеризувався постійними філософськими пошуками. Про це свідчать їхні мемуари, щоденники, епістолярій. Так, Ф. Шлегель пише у листі до брата: “философия является душой моей жизни, ключом к самому во мне сокровенному. Со времени этого знакомства [с философией – М. М.] я весь погружен в эти занятия” [14, 149]. На його глибоке переконання, поет не може бути лише митцем, він зобов’язаний бути також і філософом, по-філософськи осмислювати власну художню творчість: “Если художник должен обладать основательными сведениями о своих средствах и целях, о препятствиях к их достижению и об их направленности, то поэт по поводу своего искусства должен философствовать” [13, 170]. Саме Ф. Шлегель був першим із романтиків, хто чітко заартикулював вимогу об’єднання філософського та літературного аспектів романтичної парадигми. Справжня поезія, на його думку, неодмінно має бути філософською. Більше того, вона лише й починається там, де закінчується філософія, і загалом має становити “непрерывный комментарий к краткому тексту философии” [14, 54]. Основне завдання романтичного митця, за Ф. Шлегелем, – це синтез художньої творчості та філософської науки, пор.: “Искусство должно стать наукой; и наука должна стать искусством; поэзия и философия должны объединиться” [14, 54]. Зразком такого літературно-філософського синтезу він уважав творчість Й.В. Гете, у якого “философия и поэзия, высочайшие проявления человека, которые даже в эпоху своего расцвета в Афинах существовали обособленно, отныне сливаются друг с другом, чтобы оживлять и возвышать друг друга в бесконечном взаимодействии” [13, 199].

Багато уваги питанню взаємодії мистецтва загалом і літератури зокрема та філософії присвятив у своїх філософських працях і сам Ф.В.Й. Шеллінг. Роздумуючи над природою цих феноменів людського духу в естетичній частині “Системи трансцендентального ідеалізму” (1800), мислитель ставить мистецтво вище від філософії. На його переконання, філософське споглядання – дар обраних, естетичне ж – притаманне кожному, “философия достигает, правда, наивысшего, но она приводит к этой точке как бы частицу человека. Искусство же приводит туда, а именно к познанию наивысшего, всего человека, каков он есть...”

[18, 186]. Отже, філософія не має всезагальної значущості. Універсальністю характеризується лише мистецтво, що дає йому підстави претендувати навіть на осмислення самої філософії. Більше того, тільки мистецтво й може бути, за Ф.В.Й. Шеллінгом, справді дієвим органом філософської науки: “В искусстве мы имеем как документ философии, так и ее единственный извечный и подлинный органон, беспрестанно и неуклонно все наново свидетельствующие о том, чему философия не в силах подыскать внешнего выражения...” [13, 287].

Як і Ф. Шлегель, Ф.В.Й. Шеллінг наголошує на тому, що справжній поет “переплавляє” мистецтво та філософію в єдине ціле. Він пише: “От подлинно поэтических образов требуется не меньше всеобщности и необходимости, нежели от философских понятий. Впрочем, если иметь перед глазами новейшее время, то тут лишь очень немногим, редкостным мастерам удавалось вдохнуть общее и непреходящее значение в образы ..., но вот эти немногие и есть подлинны поэты, а остальных просто называют так” [18, 199 – 200]. І якщо Ф. Шлегель до таких поетів відносив передусім Й.В. Гете, то Ф.В.Й. Шеллінг називає ім'я Данте. Він також прагне обґрунтувати необхідність двовекторності взаємодії між літературою та філософією й намагається довести, що не лише художні образи мають бути філософськими, але й філософські категорії мають стати своєрідними артефактами: “В свою очередь философские понятия не должны быть просто всеобщими категориями, они должны быть настоящими, определенными сущностями, а чем больше они таковы, чем больше придает им философ реальную, особенную жизнь, тем больше, кажется, сближаются они с поэтическими образами...” [18, 200].

Водночас уже сама назва лекційного курсу Ф.В.Й. Шеллінга, прочитаного ним протягом 1802 – 1803 рр. у Відні, а згодом (1804 – 1805) – у Вюрцбурзі, – “Філософія мистецтва” – свідчить про кардинальну зміну настроїв мислителя. Якщо раніше він закликав осягати філософські проблеми через мистецтво, то у цей період постулює цілковито протилежні думки. Філософія та мистецтво тепер співвідносяться у нього як прообраз і відображення, оскільки філософія є цілком ідеальною діяльністю, а мистецтво – реальною. Це причина того, “что в недра искусства в научном

смысле глубже философского понимания не может проникнуть никакое другое и что философ яснее видит саму сущность искусства, чем даже сам художник” [19, 45 – 46]. Мислитель переконаний: “помимо философии и иначе, чем через философию, об искусстве вообще ничего нельзя знать абсолютным образом” [19, 45 – 46].

Проте як би не змінювалися теоретичні погляди Ф.В.Й. Шеллінга на проблему взаємодії філософії та мистецтва, незаперечним є факт, що у ранній і пізній періоди своєї філософської творчості, він віддавав перевагу поезії як найвищій формі філософування. Учення Ф.В.Й. Шеллінга можна без застережень назвати “поетичною філософією”. Для вираження найскладніших і найфундаментальніших філософських категорій і понять мислитель використовує саме образну форму, часто звертаючись до символіки. Дослідники творчості німецького романтика не раз відзначали поетичну необов’язковість філософських формулювань і визначень у його працях, присутність у його мові поетичних конструкцій, а іноді навіть і ритміки. Окрім того, Ф.В.Й. Шеллінг – автор низки художніх творів, у яких просто та зрозуміло висловив найважливіші положення своїх філософських концепцій.

Як зазначають біографи Ф.В.Й. Шеллінга, усе своє життя, особливо на межі XVIII і XIX ст., він відчував потребу писати вірші. У цей час мислитель добре оволодіває поетичною технікою, при цьому його приваблюють складні античні метри та вишукана строфіка романської поезії. Поетичну діяльність він розпочинає перекладами. Достеменно встановлено, що він переклав чотири сонети Ф. Петрарки (9, 12, 203 і 289), а також два уривки з “Божественної комедії” Данте: один, неримований, відтворює напис на воротах Пекла, інший, римований, – повністю передає зміст другої пісні “Раю”. Перший відомий на сьогодні поетичний текст Ф.В.Й. Шеллінга – невеличка поема “Епікурейські погляди Гейнца Відерпоста”, створена 1799 р. Твір написаний у манері відомого німецького майстерзингера Ганса Сакса та відверто спрямований проти статті єнського колеги Ф.В.Й. Шеллінга Новаліса під назвою “Християнство, або Європа”, де автор ностальгійно оспівує Середньовіччя як блаженний час, коли європейський континент був об’єднаний спільною релігією. Важливо, що митців пов’язували непрості стосунки: Ф.В.Й. Шеллінг ніколи

не любив Новаліса й відкрито насміхався над його містичними поглядами. Його поема викликала неоднозначну реакцію у членів єнського гуртка, які в цей період перебували під сильним впливом теологічних ідей Ф. Шляйєрмахера, а тому були схильні підтримати радше Новаліса, ніж Ф.В.Й. Шеллінга у їхньому ідейному протистоянні. І стаття першого, і поема другого мали побачити світ у друкованому органі єнців – альманасі “Атенеум”, проте в останній момент, за порадою Й.В. Гете, А.В. Шлегель відмовив у публікації обом авторам. Трохи згодом, у 1801 р., зрозумівши, очевидно, необґрунтовану різкість своїх випадів проти Новаліса й ортодоксального католицизму, Ф.В.Й. Шеллінг вилучає з поеми всі іронічні антирелігійні ескапади та вирішує обнародувати її натурфілософську частину у власному періодичному виданні – “Журналі спекулятивної фізики”. В опублікованому уривку автор закликає активніше пізнавати природу, оскільки це перша, так би мовити іманентна, функція людини, адже вона (людина) створена природою як орган самопізнання; у ній несвідома природа підіймається до рівня свідомості й набуває здатності до саморефлексії. Повністю за життя Ф.В.Й. Шеллінга поема “Епікурейські погляди Гейнца Відерпоста” надрукована так і не була.

Пізніші поетичні здобутки Ф.В.Й. Шеллінга втілилися у публікацію чотирьох різнопланових поезій під псевдонімом Бонавентура в “Альманасі Муз на 1802 р.”. Це такі твори, як “Останні слова пастиря з Дроттнінга, що у Зеландії”, “Пісня”, “Земна доля” і “Рослина та тварина”. На найбільшу увагу серед них заслуговує, на наш погляд, остання, у якій автор за допомогою натурфілософського методу аналогій проводить цікаві паралелі між рослинним, тваринним і людським світами, стверджуючи, що жінки за своєю природою є ближчими до рослин, а чоловіки – до тварин. Загалом варто зазначити, що Ф.В.Й. Шеллінг уважав рослини найбільш моральною та прекрасною формою серед усіх природних форм (детальніше про це див.: [19, 369]). Вертикальне положення рослин підносить їх до неба, роблячи символом типово романтичного потягу до високого та незвіданого. Натомість тварини, займаючи у просторі горизонтальне положення, виявляють цим усю свою приземленість. І лише людина змогла дивним чином поєднати в собі закоріненість у землю та небесну велич:

“anders verhält sich der Mensch, // Welcher, Sonnengebohren, nur durch das Geschlecht in der Erde // Wurzelnd, den Himmel dadurch zaubert zur Erde herab” [23] (наш дослівний підрядковий переклад: *“інакше чинить людина, // Котра, породжена сонцем, тільки родом своїм у землі // Корениться, пригинаючи чарами і небо до землі”*; у російському перекладі В. Мікушевича ще більш виразно: *“Солнцем рожден человек, с землей естеством своим связан, // Небо на землю залечь чудом ему удалось”*).

Повний корпус поетичних текстів Ф.В.Й. Шеллінга був опублікований уже в посмертному десятитомному виданні його праць, здійсненому сином філософа у 1861 р. Поряд із уже згаданими творами, сюди також увійшли 13 октав, котрі дослідники вважають вступом до великого натурфілософського епосу “Природа”. Задум написати спільно з Й.В. Гете твір на кшталт Лукрецієвої поеми “Про природу речей” виник під час зустрічі філософів у будинку Ф. Шиллера 28 травня 1798 р., але з певних причин так і не був реалізований [див.: 21]. Сюди входять і 12 виразних рядків, заримованих терцинами та присвячених Данте, які віднайшли в рукописах лекцій Ф.В.Й. Шеллінга з філософії мистецтва (1802). І насамкінець – дрібні вірші й альбомні записи, датовані пізнішим періодом.

Не таким однозначним і прозорим виглядає питання художньої прози Ф.В.Й. Шеллінга. Літературних прозових текстів, під якими стояло б його ім’я, у принципі не існує. Однак в науці уже третє століття точаться суперечки довкола авторства роману “Нічні чування”, що побачив світ у видавництві Ф. Дінемана у 1805 р. і був підписаний, як і згадувані вже вірші з “Альманаху Муз на 1802 р.”, псевдонімом Бонавентура. Переважна більшість дослідників, зокрема А. Гулига, Ф. Федоров і К. Ханмурзієв, сходяться на думці, що “псевдонім Бонавентура належав Шеллінгові, і за життя філософа ніхто не сумнівався у його авторстві” [6, 199], однозначно приписують твір мислителю. Проте є й інші думки. Так, Н. Берковський і М. Рудницький припускають, що його автором міг бути Ф.Г. Ветцель; В. Мікушевич висловлює припущення, що він написаний Е.Т.А. Гофманом; О. Вайнштейн до проблеми авторства роману взагалі підходить скептично, обстоюючи думку, що таємничість і анонімність тексту надають йому особливої “романтичної чарівності” [20, 65].

Проблема авторства тексту ще більше ускладнюється з огляду на його художньо-естетичну своєрідність і семантику. Композиційно роман складається з 16 фрагментів-новел. Така форма була органічною та звичною для раннього німецького романтизму, проте фрагменти тексту витворюють у ньому не систему подій, а радше систему “мислительних операцій героя-оповідача” [5, 26], а сам роман – це глибоко філософська рефлексія над фундаментальними проблемами романтичної епохи. Як зазначає А. Гулига, твір написаний людиною великої філософської культури, котра прекрасно знає І. Канта, Й. Фіхте та є прихильником шеллінгіанської філософії тотожності. Бонавентура, на переконання А. Гулиги, виявляє також споріднені зі Ф.В.Й. Шеллінгом естетичні й натурфілософські погляди [детальніше див.: 6, 223]. Дослідник, однак, не враховує при цьому одного надзвичайно вагомого, чи то навіть визначального, моменту – роман “Нічні чуття” є наскрізь іронічним, а Бонавентура не настільки осмислює попередній літературно-філософський досвід, наскільки критикує його. Як влучно зауважує молода російська дослідниця Т. Шумкова, у творі критично переосмислюються усі найважливіші для раннього німецького романтизму категорії: мистецтво, релігія, людина, кохання, що підпадають під “іронічну інтерпретацію, тісно пов’язану з іншими “модусами художності” – сарказмом і комізмом” [20, 65]. Аналогічні думки у своїй розвідці висловлює Д. Дзюмін, констатуючи, що у “Нічних чуттях” ідеологічні настанови єнських романтиків не просто критикуються, а нігілюються, сам же роман “здійснив у німецькому романтизмі поки ще прихований (внутрішній) переворот, який нагадував радше структурний надлом, перетворивши романтичну іронію у трагікомічний механізм самозаперечення” [9]. Добре помітно також, що іронічна інтерпретація Бонавентури охоплює не лише загальні романтичні категорії, але й багато основоположних ідей самого Ф.В.Й. Шеллінга, зокрема тих, що стосуються філософії мистецтва, філософії релігії, філософії історії, філософії міфології, а також його поглядів на мораль і право [детальніше див.: 20]. Чи міг Ф.В.Й. Шеллінг у 1804 р., коли тільки-но сформувалася його цілісна філософська система тотожності, дійти до повного самозаперечення – питання сумнівне. У зв’язку з цим ми б не наважилися стверджувати належність “Нічних чуттів” перу мислителя.

Насамкінець згадаємо ще один прозовий фрагмент Бонавентури – “Альманах диявола”. Уривок під такою назвою з’явився у березні 1805 р. у “Газеті для елегантного світу”. Це було своєрідне рекламне “прев’ю” книги, що мала вийти у тому ж видавництві, що й “Нічні чування”, кілька тижнів потому. Книга, одначе, світу не побачила, бо Ф. Дінеман збанкрутував. Авторство фрагменту так само не встановлене, але його, як і роман, пов’язують із Ф.В.Й. Шеллінгом.

Спробуємо підсумувати сказане. Будучи одним із лідерів романтичного руху Німеччини, Ф.В.Й. Шеллінг не тільки теоретично обґрунтував багато його ідеологічних та естетичних положень, але спричинився до їхньої практичної реалізації. Однією з таких романтичних ідей була вимога синтезу літератури та філософії.

Не підлягає сумніву, що теоретичні роздуми Ф.В.Й. Шеллінга є наскрізь поетичними. Треба, однак, визнати поетичний “стиль” Шеллінгового філософування значною мірою відбивав характерну рису романтичної філософії як такої, зумовлену тією обставиною, що романтизм як ідеологічний рух найпотужніше втілювався в мистецтві, а тому у філософському світогляді романтиків домінували художні принципи світовідчуття та світовідношення. Романтики прагнули перенести у філософію універсальний життєвий досвід поетів саме в тій специфічно художній формі, в якій він існував у сфері мистецтва, звідси – філософії епохи романтизму властива форма поетичних і напівпоетичних філософем, фрагментів, висловлювань, афоризмів. Такий спосіб філософування “дав змогу романтикам осягнути повноту і конкретність життя, дійсності й виразити її у згорнутому, скороченому, зашифрованому вигляді, який недоступний дискурсивному мисленню” [4, 5 – 6]. З іншого боку – художні твори, за якими закріпилося авторство Ф.В.Й. Шеллінга, засвідчують його романтичні прагнення творити літературу глибоко філософську за змістом, широко практикувати мистецьку адаптацію та переосмислення філософських думок, “зближення” художніх образів і філософських понять. Отже, творчий доробок мислителя демонструє зразки як філософсько-літературного, так і літературно-філософського синтезу.

Звісно, наша розвідка не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, а радже накреслює шляхи до подальших наукових пошуків. Філософський і літературний спадок піонера європей-

ського романтизму Ф.В.Й. Шеллінга потребує сьогодні не лише вдумливого та компетентного дослідження, але й нагального перекладу українською мовою.

Література

1. Берковский Н. Романтизм в Германии / Н. Берковский. – Л. : Художественная литература, 1973. – 568 с.
2. Бур М. Притязание разума: из истории немецкой классической философии и литературы / М. Бур, Г. Иррилиц ; [пер. с нем. ; общ. ред. и послесл. А. Гулыги]. – М. : Прогресс, 1978. – 327 с. – (Общественные науки за рубежом. Философия).
3. Виндельбанд В. Философия в немецкой духовной жизни XIX ст. / В. Виндельбанд ; [пер. с нем. Ин-т философии]. – М. : Наука, 1993. – 105 с.
4. Габитова Р. Философия немецкого романтизма : Фр. Шлегель, Новалис / Р. Габитова. – М. : Наука, 1978. – 288 с.
5. Грешных В. Художественная проза немецких романтиков : форма выражения духа : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.01.03 “Литература народов стран зарубежья (европейская и американская литературы)” / В. Грешных. – М., 2001. – 36 с.
6. Гулыга А. Кто написал роман “Ночные бдения”? / А. Гулыга // Бонаventura. Ночные бдения / Бонаventura ; [изд. подгот. А.В. Гулыга, В.Б. Микушевич, А.В. Михайлов]. – М. : Наука, 1990. – С. 199–232.
7. Гулыга А. Немецкая классическая философия / А. Гулыга. – М. : Мысль, 1986. – 334 с.
8. Гулыга А. Шеллинг / А. Гулыга. – 2-е изд. – М. : Молодая гвардия, 1984. – 317 с.
9. Дзюмин Д. “Жизнь – это шутовской наряд, одетый на НИЧТО” : от гротескной риторики отрицания к деконструкции немецкого романтизма в “Ночных бдениях” Бонаventura [Электронный ресурс] / Д. Дзюмин. – Режим доступа : <http://www.promegalit.ru/publics.php?id=889>.
10. Каменский З. Русская философия начала XIX века и Шеллинг / З. Каменский. – М. : Наука, 1980. – 325 с.
11. Каменский З. Русская эстетика первой трети XIX века : романтизм / З. Каменский // Русские эстетические трактаты первой трети XIX века. Т. 2. – М. : Искусство, 1974. – С. 9–77.
12. Лазарев В. Шеллинг / В. Лазарев. – М. : Мысль, 1976. – 199 с. – (Мыслители прошлого).
13. Литературная теория немецкого романтизма : документы / [под ред. Н. Берковского]. – Л. : Изд-во писателей в Ленинграде, 1934. – 335 с.
14. Литературные манифесты западноевропейских романтиков / [под ред. А. Дмитриева]. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 638 с.

15. Михайлов А. Ф.-В.-Й. Шеллинг / А. Михайлов // Бонавентура. Ночные бдения / Бонавентура ; [изд. подгот. А.В. Гулыга, В.Б. Микушевич, А.В. Михайлов]. – М. : Наука, 1990. – С. 244 – 251.

16. Наливайко Д. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму : підручник / Д. Наливайко, К. Шахова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 416 с.

17. Паласюк М. Ідеї Шеллінга в українському романтизмі / М. Паласюк // Романтизм у культурній генезі : матеріали Міжнародної наукової конференції [“Німецький романтизм і європейська культура ХХ ст.”]. – Дрогобич : Вимір, 1998. – С. 121 – 127.

18. Шеллинг Ф.В.Й. Сочинения в 2 т. / Ф.В.Й. Шеллинг ; [пер. с нем. ; сост., ред., вступ. ст. А. Гулыги]. – Т. 1. – М. : Мысль, 1987. – 637 с. – (Философское наследие).

19. Шеллинг Ф.В.Й. Философия искусства / Ф.В.Й. Шеллинг ; [пер. с нем. П. Попова]. – М. : Мысль, 1999. – 608 с. – (Классическая философская мысль).

20. Шумкова Л. Позднеромантическая ирония как ирония отрицания в романе Бонавентуры “Ночные бдения” / Л. Шумкова // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2005. – Вып. 3. – С. 65 – 69.

21. Adler J. The Aesthetics of Magnetism: Science, Philosophy and Poetry in the Dialogue between Goethe and Schelling / J. Adler // The Third Culture: Literature and Science. – London : Walter de Gruyter, 1998. – P. 66 – 102. – (European Cultures Studies in Literature and the Arts).

22. Goethe und das Zeitalter der Romantik / [herausgegeben W. Hinderer]. – Königshausen & Neumann, 2002. – 524 p.

23. Schelling F.W.J. Schellings Werke [Електронний ресурс] / Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling – Manfred Schröter, 1971. – 537 p. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books?id=r12UtbyyzbsC&prints=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

Маркова Марьяна. Синтез философии и литературы в творчестве Ф.В.Й. Шеллинга (компаративистическое толкование проблемы). Статья посвящена проблеме взаимодействия философского и литературного компонентов в творческом наследии Ф.В.Й. Шеллинга. Утверждается, что в своей философской деятельности мыслитель широко использовал средства и приемы художественного творчества, а также выступил автором ряда литературных текстов, в которых в образной форме изложил отдельные положения собственных философских концепций.

Ключевые слова: литература, поезія, романтизм, синтез, Ф.В.Й. Шеллинг, філософія.

Markova Maryana. Synthesis of philosophy and literature in the works of F.W.J. Schelling (the comparetistic interpretation of the problem). The article deals with the problem of interaction of philosophical and literary components in F.W.J. Schelling's artistic heritage. It is affirmed that the thinker widely used devices and techniques of art in his philosophical activity and was an author of several literary texts where he expressed certain postulates of his own philosophical concepts with the help of artistic images.

Key words: F.J. Schelling, literature, philosophy, poetry, Romanticism, synthesis.